عبدالباري جهاني ۲۰۲۰/۰۲/۱۵

د ګوډ تیمور خاطرات

په ځینو کمپیوټرونو کې د «Acrobat Reader DCi» تخنیکی ستونځو له کبله چې دغه لیکنه نه خلاصیدله یوار بیا په لیکنه شوه.

څه موده مخکي مي له کابل څخه د « سوبمن تیمور » په نوم یو کتاب ترلاسه کړ چي د نور افضل عابد په نوم، د خوست یوه ځوان، لیکوال له فارسي ژبي څخه ترجمه کړی او د دانش خپرندويي ټولني په ۲۰۱۷ کال کي ورته چاپ کړی وو.
د تیمور خاطرات، تزوکات تیموري یا ژوند لیک، ما له مهاجر کېدلو څخه مخکي لوستي وه او څه باندي پنځه ویشت کاله مخکي مي د تزوکات تیموري په نوم کتاب، چي له انګلیسي ترجمي سره یو ځای چاپ سوی، او نسخي یي اوس هم نایابه دي، په کابل کي تر لاسه کړ. په هغه وخت کي چي زه لا په کابل کي وم؛ زموږ د تاریخ استادانو او سپین ږیرو توزوکات تیموري ته د شک په سترګه کتل او د توزوک بابري، توزوک جهانګیري او همایون نامه په څېر یي د استناد او مراجعي وړ کتاب نه باله.
د تزوکات تیموري فارسي متن، یا ترجمه، د ابوطالب حسین تُربتي په نوم یوه سړي د شاه جهان مغول د سلطنت په لسم کال ۱۷۳۶ کي د هغه دربار ته راووړ. ابوطالب ویل چي دا کتاب یي په حرمین کي د یمن د واکمن جعفر پاشا په کتابخانه کي پیدا کړ او هلته یي سمدستي په فارسي ژبه ترجمه کړ. محمدافضل بخاري، چي دغه کتاب، د شاه جهان له خوا، د کتلو او بهترولو لپاره ورسپارل سوی وو، لیکي چي کله امپراطور شاه جهان د امیر ابوطالب دغه کتاب ولووست نو ویي ویل چي په دې کتاب کي غلطی او اشتباهات موجود دي. امپراطور وویل چي په دې کتاب کي داسي پیښي راغلي دي چي د شرف الدین علي یزدي له ظفرنامي او نورو تاریخي کتابونو سره سر نه خوري او داسي پیښي پکښي راغلي دي چي په نورو تاریخي کتابونو کي نه دي راغلي. بخاري وایی چي امپراطور دا کتاب ماته را وسپاره څو په دقیقه توګه یي وګورم او غلطی او اشتباهات یي اصلاح کړم. ایلیټ دریم ټوک ص ۳۹۲
که څه هم چي ما پخپله په دې دواړو نسخو کي یوه هم نه ده کتلي خو د ایلیټ په لیکنه کي د دې دواړو متونو په باب یوه په زړه پوري خبره لولو او هغه دا چي دی وایي تر هغه ځایه چي په هند پوري اړه لري نو دواړه متون یو شان دي. د دواړو متونو وروستی جملي یو څه توپیر سره لري خو په دواړو کي تیمور د خپلي مړیني خبره لیکي. د محمد افضل په متن کي د تیمور له قوله راغلي دي چي وایي« زه د اترار کلي ته ورسېدم او مړ سوم» مګر د ابوطالب په متن کي راغلي دي چي « د شعبان د میاشتي پر اووه لسمه مي د خدای نوم یاد کړ او بې هوښه سوم؛ او خپل خالص روح مي ستر خالق ته وسپاره » میجر ستیوارټ د تیمور له خوا د خپلي مړیني په باب لیکني کولو ته متوجه دی مګر وایي په دغه یوه خبره باید موږ دا ومنو چي تیمور دا لیکنه جعلي ونه بولو... هغه کتاب ص ۳۹۴
مجتبی مینوي، پر تزوکات تیموري باندي د خپلي لنډي مقدمي په ترڅ کي لیکي« په دې برخه کي ډېر قوي شک موجود دی چي ابوطالب حسینی ریښتیا نه دي ویلي او ټول کتاب یي له ځانه جوړ کړی او د نظام الدین شامي له ظفر نامي او د شرف الدین علي یزدي له ظفرنامي څخه به یي ګټه اخیستي وي، په تېره بیا دا چي د ده په کتاب کي ډېري زیاتي تاریخي غلطی موجودي دي. د ملفوظات صاحبقراني په نوم بل کتاب څخه چي افضل بخاري ترتیب کړی دی ښکاري چي کله په کال ۱۰۴۷ (۱۶۳۷ م) ابوطالب حسیني خپل دغه کتاب شاه جهان ته تقدیم کړ او هغه ته ولوستل سو نو هغه پاچا د کتاب غلطیو ته متوجه سو او وې ویل چي د دې کتاب او ظفرنامي ترمنځ اختلافات موجود دي. کتاب یي د تربیت خان بخاري زوی محمدافضل ته وسپاره او هغه ته یي امر وکړ چي غلطی ورڅخه لیري کړي او هغه عبارات چي ابوطالب حسیني له ځانه جوړ کړي دي ورڅخه وباسي او کتاب له سره او په یو څه تفصیل ولیکي او هغه دا کار وکړ» تزوکات ص ص ۴-۵
مینوي په خپله دغه مقدمه کي یوې بلي بنې نکتې ته اشاره کوي او هغه دا چي وایي د تیمور په وخت کي د هغه د ژوند د پیښو په باره کي یاداشتونه اخیستل کېدل او د پیښو په باره کي لیکني کېدلي خو هغه لیکني ده نه کولي بلکه نورو واقعه نګارانو کولي. ځکه چي غیاث الدین علي یزدي ته د دې کار د انسجام مسوولیت سپارل سوی ووا و نظام

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکي په ځیر و لولئ

الدين شامي او شرف الدين علي يزدي دواړو د هغه له اسنادو او مدارکو څخه استفاده کوله. نظام الدين شامي وايي تيمور ورته وويل چي د هغه د اعمالو او جنګونو په باره کي يو تاريخ وليکي خو په دې شرط چي ليکنه يې ډېره پېچلې نه وي او لکه علماوو چي د ښې ليکني په باره کي ويلي دي چي ما تُدرکه العامه و لا تُنکره الخاصه (نه د عوامو په سويه وي او نه داسې مشکله وي چي خواص په ونه پوهيږي. جهاني)
مينوي ليکي چي شرف الدين علي يزدي په دې باره کي په تفصيل ږغېدلی دی او وايي چي له اميرصاحب قران سره په سفر او حضر کي علما، سيدان، فقها او د پوهي او فضل خاوندان ملګري ول او چي هر څه به پېښدل، د هغو په باره کي يې تحقيق او پلټني کولي او ټولي پيښي يې په تفصيل ليکلې. او ټولو ته حکم سوی وو چي هره پېښه لکه څرنګه چي ده هغسي وليکي او لاس وهنه پکښي ونه کړي. هغه کتاب ص ص ۵-۶
که څه هم چي هغه کسان چي تزوکات او ملفوظات يې ترجمه کړي او په څېړلو يې خواری کښلي دي د ابوطالب حسيني د تزوکات په ګټه راز راز دلايل وايي خو لوړی لکه څرنګه چي مينوي د نظام الدين شامي او شرف االدی علي يزدي له قوله وايي چي تيمور خپل پوهان د ياداشتونو اخيستلو ته تشويقول مګر پخپله يې څه نه ليکل سړی د دغه کتاب په باب د شک څرګندولو او حتی پر جعلي بللو يې د يقين کولو جرأت کولای سي.
که تيمور څه ليکلي وای نو ضرور به يې د خپلي ليکني شل ديرش نسخي ترتيب کړي وای؛ ځکه چي ده خو دا ليکنه د ځان لپاره نه کوله بلکه خپل اولاد او لمسيانو ته يې د ښه حکومت کولو په باره کي توصيې کړي دي او دا توصيې يې بايد د خپلو ټولو زامنو او لمسيانو تر لاسه ور رسولي وای. ځکه چي ده خو د ځان لپاره پټه ليکنه نه کوله چي بايد هيڅوک يې ونه ويني او محققين تر اوسه حيران دي چي هغه اصلي ترکي نسخه چي ګواکي تيمور به ليکلې وه بالاخره څه سوه.
د تيمور خاطراتو يا توزوکات ته نه د هغه د زوی شاه رخ په دربار کي نه په سمر قند کي د هغه د لمسي الغ بېګ په دربار کي او نه د سلطان حسين بايقرا په دربار کي، چي ټول د علم، فن او هنر مرکزونه ول چا اشاره قدر نه ده کړې. د ميرزا حيدر دوغلت په تاريخ رشيدي کي، چي په مرکزي اسيا کي د مغولو مفصل تاريخ دی، او د تيمور په باب ښه زيات بحث لري، د مير خوند په روضته الصفا کي، د بابر په تزوک کي، د ګلبدن بېګم په همايون نامه کي... په يوه کتاب کي هم د تيمور خاطراتو ته اشاره قدر نسته. او کله چي يې له يوازيني نسخي څخه فارسي ترجمه شاه جهان پاچا ته تقديميږي هغه يې پر ريښتينوالي باندي شک ښکاره کوي.
په هر صورت، زموږ ځوان ليکوال چي دومره زيار ګاللی او کتاب يې په څه باندي اووه سوه مخه کي له فارسي څخه ترجمه کړی دی نو بايد چي د « منم تيمور جهانګشا » په نوم کتاب د فارسي مترجم ذبيح الله منصوري لنډه مقدمه يې هم ورسره لوستي او ترجمه کړي وای. زموږ پښتو مترجم به متوجه سوی وای چي د فرانسوي ژبي ليکوال مارسل بريون دغه ليکنه پر يوه جعلي اثر ولاړه ده او که زه د ده پر ځای وای نو د دې کتاب پر ځای به مي د شرف الدين علي يزدي ظفرنامه ترجمه کړې وای. هغه کتاب که هر ډول دی خو ليکوال يې معلوم دی او چا دا نه دي ويلي چي دا کتاب جعلي او نقلي دی. زه نه وايم چي زموږ ځوان ليکوال نور افضل عابد ښه کار نه دی کړی چي دا کتاب يې ترجمه کړی دی بلکه پښتو ژبه د هر کتاب ترجمي ته اړتيا لري خو دونه خبره ده چي په دې برخه کي بايد اوليتونه په نظر کي ونيول سي. خپل لوستونکو ته بايد زياتره ګټور او ضروري آثار ورکړو او د کتابونو له ترجمه کولو څخه مخکي د خپلو نيژدې استادانو څخه سلا مشوره وغواړو. ځکه چي موږ هم ډېر کم زحمتکښ ليکوالان او مترجمين او هم ډېر کم لوستونکي لرو.
په زړه پوري خبره خو دا ده چي ذبيح الله منصوري دې ټکي ته نه دی متوجه سوی چي تزوکات تيموري له ترکي څخه فارسي ته ترجمه سوی او ترکي نسخه يې چاته معلومه نه ده او د جنجال اصلي ټکی همدغه دی. دی وايي څرنګه چي مترجم د تاريخ ښوونکی نه دی تر څو د خپل مسلک په اساس تاريخي تحقيقات وکړي نو په دې نه پوهيږي چي آيا د دې کتاب هغه فارسي يوازيني نسخه چي فرانسوی مارسل بريون وايي د يمن د حاکم جعفرپاشا سره وه اوس سته کنه؟ او که هغه يوازيني نسخه موجوده هم وي تر اوسه نه ده چاپ سوې او دا دی دغه کتاب د مارسل بريون په همت د لوستونکو ترلاسونو ورسېدی. منصوري ص ز
د تزوکات تيموري فارسي متن، په ډېر غټ فونټ ترتيب سوی او ټول دوه سوه مخه دی چي په عادي فونټ سل مخه هم نه کيږي. خو د مارسل بريون له کتاب څخه د نصرالله منصوري د ترجمه سوي فارسي کتاب « منم تيمور جهانګشا » متن، په ډېرو ميده تورو، ۴۳۲ مخه کيږي چي زموږ پښتو مترجم له هغه څخه څه باندي اووه سوه مخه « سوبمن تيمور» پښتو متن جوړ کړی دی.
زه د کتاب له ټول متن سره ځکه غرض نه لرم چي د پخوانيو او اوسنيو محققينو په استناد او د خپل منطق په حکم د تزوکات تيموري متن، چي د مارسل بريون ټول کتاب پر هغه باندي ولاړ دی، جعلي بولم. او پر جعلي کتاب باندي ډېر بحث کول لازم نه دي. خو د مارسل بريون د کتاب يوه فصل ته، چي مستقيما زموږ له هيواد سره اړه لري يوه لنډه اشاره کوم او په دې توګه خپل لوستونکي دې ټکي ته متوجه کوم چي د مارسل بريون د کتاب زياتي برخي ښايي هيڅ تاريخي مدرک او مأخذ ونه لري. او ګمراه کونکي وي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

تیمور د خپلو خاطراتو په لړ کې یو وخت د غور له پاچا ابدال کلزایي سره مخامخ کیږي. د غور پاچا د تیمور ټول هغه دوه سوه پنځوس رپوټ ورکوونکي وژلي دي چې د لارو او سیمي د احوال د معلوملو لپاره یې لیږلي ول. د بیرجند حاکم تیمور ته وایي چې د غور پاچا له هرات څخه تر کابل پوري سیمه په لاس کې لري او د هغه اېلول او د هغه د سیمي لاندي کول د هر چا له وسه وتلی کار دی. تیمور بالاخره له ابدال کلزایي سره جنګ کوي. تر سختو تلفاتو ورکولو وروسته فیروز آباد ورځخه نیسي او ابدال کلزایي هم ټپي کیږي او تیمور ته ژوندی راوستل کیږي. ابدال کلزایي، که څه هم چې سخت ټپي دی او تیمور یې په مرګ تهدیدوي، د تیمور هیڅ ډول شرایط نه مني او تیمور له هغه سره، د خپل ټول خونکار فطرت په خلاف، ډېر سم سلوک کوي او دومره ځواني ورسره کوي چې د تیمور له طبیعت سره په هیڅ ډول نه جوړیږي. عابد ص ص ۳۷۶-۳۹۵

ټولو لوستونکو ته معلومه ده چې د غور په تاریخ کې په هیڅ وخت کې د ابدال کلزایي په نوم پاچا یا داسي څوک نه دی تېر سوی چې ابدال کلزایي ته مشابه نوم ولري. دا ټوله کیسه چې تر دېرش مخونه زیات یې په تور کړي دي وچ کلک جعل دی. ګواکي موږ د تزوکات تیموري له جعل سره ستونزه درلوده دا دی غونډ کتاب له داسي خبرو ډک دی چي یوه له بلي سره نه لګیږي. سړی نه پوهیږي چي فرانسوي لیکوال مارسل بریون به دا دونه جعلکاري ولي کړې وي او ذبیح الله منصوري، د یوه لوی لیکوال او عالم په حیث، دا کتاب څرنګه د ترجمي لپاره انتخاباوه؟ ابدال کلزایي څوک دی. فیروز آباد چیري وو؟

لیکوال د خپل کتاب په یوه ځای کي د تیمور د تر ټولو کشر زوی سعد وقاص نوم یادوي چي د لوني د قلا کوتوال، کارتار، یې په ژوندوني سینه ورڅیري او پوست یې له بوسو ډکوي. تیمور د کارتار او خپل اته لس کلن زوی، چي د پوځونو قومانداني یې ورسپارلي ده، ترمنځ خبري په داسي شکل ثبتوي لکه دی چي هلته په کوم ځای کي پټ ورته ولاړ وي او ټولي خبري یې اورېدلي وي. هغه کتاب ص ص ۵۰۸-۵۱۷

موږ ټولو ته معلومه ده چي تیمور د سعد وقاص په نوم زوی هیڅ وخت درلودلی نه دی او نه یې په دغه نامه کوم چاته د پوځونو سپه سالاري سپارلي ده. تیمور څلور زامن درلودل. غیاث الدین جهانګیر میرزا، چي د پلار په ژوند کي، په سمرقند کي وفات سو. عمر شیخ میرزا، چي هغه هم د پلار په ژوند کي وفات سو. جلال الدین میران شاه، چي د پلار له وفات څخه وروسته، د قرایوسف ترکمان سره په جنګ کي ووژل سو. میرزا شاهرخ، چي د پلار له وفات څخه وروسته یې له ایران څخه تر هند او ماورألنهر پوري سیمو باندي دري څلویښت کاله پاچهي وکړه. ابولفضل ص ص ۸۱-۸۲

کله چي د سعد وقاص، کارتار، سپه سالارشیربهرام مروزي، ابدال کلزایي او نورو کسانو په څېر اشخاص، چي په تاریخ کي له سره موجود نه وي، یوه کتاب ته ور داخل سي نو د تاریخ استادان او لوستي کسان به تر یوه حده پوري په غلطي پوه سي مګر د ښوونځیو او پوهنتون له شاګردانو او هغو کسانو څخه چي تاریخ یې چنداني لوستی نه وي لاره ورکوي او پر غلطه یې روانوي.

مأخذونه

۱: عابد، نور افضل. سوبمن تیور. د مارسل بریون راټولونه او د عابد پښتو ترجمه. دانش خپرندویه ټولنه. ۲۰۱۷
۲: ابوالفضل، شیخ. اکبرنامه، جلد اول. ډهلي جدید. چاپ اول ۱۸۷۷. چاپ دوم ۱۹۷۷
۳: تربتي، ابوطالب حسیني. تزوکات تیموري با ترجمه انګلیسی. از روی چاپ اکسفورډ ۱۷۷۳ به طریق افسیټ. طهران. میدان بهارستان ۱۳۴۲
۴ :Elliot, Sir H.M and prof. John Dowson. The History of India as Told by its Own Historians. Delhi. First reprint 1990.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په ځیر و لولئ